

УДК 159.925:316.662

<https://doi.org/10.31891/PT-2023-1-12>

Олег МАТЕЮК

Державний університет «Житомирська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0002-4930-3091>

e-mail: kpsz_moa@ztu.edu.ua

Юлія СУХОДОЛЯ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-3600-0761>

e-mail: julyjuliss@gmail.com

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, ДИНАМІКА ТОЧОК ЗОРУ НА ЙОГО СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Стаття присвячена визначенню сутності та змісту соціального інтелекту фахівців. У праці пропонується аналіз та узагальнення різних точок зору низки вітчизняних та закордонних науковців на сутність та зміст соціального інтелекту як психологічного феномену. Авторами статті досліджено соціальний інтелект як специфічне когнітивне утворення, яке забезпечує ефективність соціальної активності особистості та підкреслено важливість визначення соціального інтелекту як пристосованості особистості до людського буття.

Ключові слова: сутність, зміст, соціальний інтелект, соціальне середовище, особистість, соціальна взаємодія, спілкування.

Oleg MATEYUK

Zhytomyr Polytechnic State University

Julia SYKHODOLYA

Khmelnyskiy National University

SOCIAL INTELLIGENCE: HISTORY OF INCEPTION, DYNAMICS OF POINTS OF VIEW ON ITS ESSENCE AND CONTENT

The issue of determining the essence and content of the social intelligence of specialists who are able to understand themselves and others, their actions, verbal and non-verbal reactions, therefore to interact with the social environment in a high-quality manner is relevant for the study of socialization processes in modern society.

The purpose of the study is to analyze and generalize different points of view on its essence and content of a number of domestic and foreign scientists of social intelligence as a psychological phenomenon, that is socially directed on its ontogenetic development and has its own history of origin, multiple definitions and components of its content. The study analyzed the existing concepts of social intelligence, which were clarified and developed by many researchers in the humanitarian sphere, in particular those that were proposed at different times by supporters of different psychological schools.

Special attention in the work was paid to the study of social intelligence as a specific cognitive formation that ensures the effectiveness of social activity of an individual, as a specific form of organization of its mental experience in the sphere of

social interaction. In addition, the factor of considering the dynamics of understanding its essence and content, it is also relevant that the article emphasizes the importance of defining social intelligence as the adaptation of an individual to human existence, as well as the fact that intelligence acquires value and can be called intelligence only when it acquires important meaning in the social environment.

The result of the study was a theory by the authors of the views and ideas of scientists regarding the essence and content of the psychological phenomenon «social intelligence», which, in their common opinion, manifests itself in communication, joint activities, group interaction, management and is described using a system of constructs that affect effectiveness various interpersonal influences.

Key words: essence, content, social intelligence, social environment, personality, social interaction, communication.

«Деякі люди думають, що важливий лише інтелект: як вирішити проблеми, як отримати гроші, як визначити перевагу та зловити її. Але функції інтелекту недостатні без сміливості, любові, дружби, співчуття та співпереживання»

Дін Куңц

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У процесі соціалізації сучасне суспільство висуває підвищені вимоги до підготовки фахівців, здатних розуміти самих себе та інших, їх вчинки, вербальні і невербальні реакції, тобто якісно взаємодіяти з соціальним середовищем. Саме таких людей в ХХ ст. у процесі розвитку теорій інтелекту почали називати «соціально обдарованими» та «соціально компетентними», з'явилися поняття «емоційний» та «соціальний» інтелект.

Соціальний інтелект, як і будь-який психологічний феномен, має свою історію виникнення, безліч визначень і точок зору на його сутність. У першій половині ХХ ст. інтерес до проблеми соціального інтелекту виявили закордонні дослідники, філософи і психологи. У 1910 р. О. Конт у своїй праці «Дух позитивної філософії», розглядаючи природу людського інтелекту, передбачає наявність соціального спрямування в його онтогенетичному розвитку [1].

Аналіз досліджень та публікацій

Проблемі соціального інтелекту приділяла увагу низка вітчизняних та закордонних науковців. Загалом, в закордонній психології проблема соціального інтелекту висвітлена в працях Г. Айзенка, Г. Гарднера, Дж. Гілфорда, О. Джона, Н. Кентора, Дж. Кілстрома, С. Космітські, Г. Олпорта, Е. Торндайка, Р. Стернберга та ін. Серед вітчизняних дослідників соціального інтелекту варто виокремити Е. Івашкевича, Я. Каплуненка, О. Ковальова, Л. Ляховець,

С. Миронюк, Г. Ожубка, С. Редька, С. Руденко, Н. Руду, І. Стрілецьку, Ю. Федорі, С. Харченко, І. Чиньону та ін. Окремі аспекти вивчення поняття соціального інтелекту розкривають у своїх роботах О. Блінова, С. Єфіменко, О. Кокун, О. Літвінова, О. Лосієвська, С. Максименко, Л. Пілецька, Н. Пов'якель, М. Смульсон, Н. Чепелева та ін.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз та узагальнення різних точок зору вітчизняних та закордонних науковців на сутність та зміст соціального інтелекту як психологічного феномену, що є соціально спрямованим в його онтогенетичному розвитку та має свою історію виникнення, множину визначень та складових його змісту.

Виклад основного матеріалу

На думку більшості фахівців, поняття «соціальний інтелект» (social intelligence – SI) було введено Е. Торндайком ще в 1920 році. Він розглядав соціальний інтелект як «здатність розуміти інших людей і діяти або вчиняти мудро щодо інших». Надалі ці уявлення були уточнені і розвинені багатьма дослідниками, і в різний час прихильники різних психологічних шкіл по-своєму трактували поняття соціальний інтелект як:

- здатність уживатися з іншими людьми (Moss, Hunt, 1927);
- здатність мати справу з оточуючими (Hunt, 1928);
- знання про людей (Strang, 1930);
- здатність легко сходитися з іншими, вміння входити в їхнє становище, ставити себе на місце іншого (Vernon, 1933);
- здатність критично і правильно оцінювати почуття, настрої і мотивацію вчинків інших людей (Wedeck, 1947).

Підеумовуючи ці уявлення, відомий американський психолог Д. Векслер запропонував визначати соціальний інтелект як пристосованість індивіда до людського буття (Vechsler, 1958).

У соціальній психології існує ціла низка понять, які змістовно пов'язані з поняттям «соціальний інтелект»: «міжособистісне сприйняття» (О. Бодальов, А. Березіна, А. Грачикова та ін.), «міжособистісне пізнання» (В. Писаренко, Н. Рождественська, А. Сорін та ін.), «соціальне мислення» (К. Абульханова-Славська та ін.), «соціальне пізнання» (Г. Андреева, І. Харитонова та ін.), «комунікативна компетентність» (І. Алтуніна, Н. Аминов, А. Кидрон, Е. Коблянська, Г. Попова та ін.), «соціальна компетентність» (Ю. Жуков, Л. Петровська, О. Тихомиров, О. Чиркова та ін.), «соціально-комунікативна компетентність» (Е. Зеер та ін.), «соціальна

обдарованість» (І. Івенських та ін.), «комунікативна культура» (О. Козлова та ін.), «інтуїтивна атрибуція» (В. Дмитрієва та ін.), «соціокогнітивний конфлікт» (А. Перре-Клермон та ін.). Зміст цих понять частково перегинається між собою та змістом соціального інтелекту [2]. Так, наприклад, Г. Гарднер вважав, що інтелект набуває цінності і може називатися інтелектом тільки тоді, коли він набуває важливого значення в соціальному середовищі [3].

Е. Торндайк сформулював поняття «соціальний інтелект» для формалізації особистісної риси, яку визначив як «далекоглядність в міжособистісних відносинах» [4]. На сьогодні соціальний інтелект низкою психологів розглядається як здатність «правильно розуміти поведінку людей», а також «здатність ефективно впливати на поведінку інших людей». Як зазначають науковці, ця здатність необхідна не тільки для успішної соціальної адаптації, але й для ефективної організації людської діяльності. Також вони вказували на очевидність зв'язку загального і соціального інтелекту [5-12].

Г. Айзенк вважав, що «відмінності в соціальному інтелекті в значній мірі визначаються відмінностями в IQ». В цілому, на його думку, «соціальний інтелект проявляється у використанні IQ для соціальної адаптації» [13]. В авторській моделі трьох концепцій він висвітлив співвідношення соціального та загального інтелектів [14]. На думку Н. Рудої, він пов'язував труднощі визначення інтелекту з наявністю трьох різних концепцій, які можна об'єднувати, але не можна протиставляти: *біологічного, психометричного та соціального інтелекту*. Біологічний інтелект є фізіологічною, нейрологічною, біохімічною та гормональною основою пізнавальної поведінки. Він пов'язаний зі структурами та функціями кори головного мозку та наслідується генетично. Психометричний інтелект вимірюється тестами IQ. Його основою є біологічний інтелект, але окрім того свій внесок зробили культурні фактори, освіта, виховання та соціоекономічний статус. Цей вид інтелекту Ч. Спірмен назвав загальним фактором G. Соціальний інтелект за Г. Айзенком – це інтелект індивіда, що формується під дією умов певного соціального середовища. У цілому соціальний інтелект проявляється у використанні IQ для соціальної адаптації. Г. Айзенк об'єднав ці три концепції та показав їх взаємозв'язок [6].

На відміну від Г. Айзенка, Е. Торндайк виділив абстрактно-логічний, соціальний та конкретний види інтелекту, кожен з яких має свої особливості та специфіку прояву. Абстрактно-логічний інтелект трактувався як здатність розуміти абстрактні, вербальні та математичні символи та відтворювати з ними дії; конкретний інтелект – як здатність

розуміти речі та предмети матеріального світу; соціальний інтелект розглядався як «здатність розуміти інших людей та діяти або вчиняти мудро по відношенню до інших». Провідною функцією соціального інтелекту він вважав прогнозування власної поведінки та поведінки інших людей [7].

Дж. Гілфорд розвинув ідеї Е. Торндайка в кубічну модель структури інтелекту [15]. Ця модель була розроблена як відкрита система, і в момент створення автор ще не знав усіх її складових. Він припускав, що їх близько 120-ти і тому жартівливо зауважив, що знайшов 120 способів бути розумним. І відразу додав, «... на жаль, є набагато більше способів, щоб бути дурним». Зараз цих елементів знайдено більше 180-ти, але жартівливе твердження Дж. Гілфорда про те, що способів бути дурним ще більше, продовжує залишатися вірним.

Дж. Гілфорд розглядав власну систему як розширення потрійної класифікації інтелекту, запропонованої Е. Торндайком. Так, символічна та семантична складові в його системі відповідають абстрактному інтелекту, фігуральна складова відповідає конкретному інтелекту, а поведінкова – соціальному. За цією моделлю існує чотири типи інтелектуальних здібностей до:

- 1) оперування образотворчою інформацією;
- 2) засвоєння і використання матеріалів із символічним змістом, що впливає на здібність до впізнавання слів, проголошення та написання звуків, оперування числами і навчання цьому;
- 3) осягнення семантичного змісту понять, що описують різні явища, важливі для розуміння сенсу речей, описуваних за допомогою словесних понять;
- 4) розуміння поведінки оточуючих [7].

Дж. Гілфорд створив перший тест для виявлення рівня соціального інтелекту, а отже перевірив цей якісний психологічний феномен в розряд кваліметричних конструктів. Наприкінці 50-х років ХХ ст. Дж. Гілфорд розглядав соціальний інтелект як систему інтелектуальних здібностей, незалежних від фактору загального інтелекту і пов'язаних з пізнанням поведінкової інформації [7].

За О. Ковальновою, теорії, що описують дослідження соціального інтелекту, можна згрупувати на основі трьох підходів:

- 1) соціальний інтелект як різновид загального інтелекту (Р. Ріджіо, Д. Кітінг). Дослідники порівнювали загальний та соціальний інтелект, але не змогли визначити різницю, адже вони використовували лише вербальні способи оцінки соціального інтелекту;
- 2) соціальний інтелект як самостійний вид інтелекту (Дж. Гілфорд, М. О. Саллівен, М. Форд і М. Тісак, Л. Браун і Р. Ентоні,

Р. Салман, Р. Стенберг). У дослідженнях вони використовували поведінкові та невербальні способи оцінювання та визначили, що рівень соціального інтелекту відрізняється від академічного, але між ними є взаємозв'язок;

3) соціальний інтелект як інтегральна здібність спілкуватися з людьми, що містить особистісні якості та рівень розвитку самосвідомості (С. Грінспен, Дж. Дріскол, Н. Кантор, Дж. Кілстром). Дослідники вважали психометричний підхід хибним, тому включали соціальний інтелект до структури особистості, а не до структури пізнавальних здібностей, а також визначали соціальні навички як інтелектуальні, так і неінтелектуальні компоненти [7].

Дослідження Д. Гоулмана стали показовими щодо впливу соціальних контактів не лише на настрій, але і на самопочуття, фізичне здоров'я людини. Він зазначав, що чим більшу значимість для людини мають міжособистісні стосунки, тим об'ємніше і глибше їх вплив на фізичному рівні. Спочатку були відзначені зміни дихання, пульсу, настрою. В умовах більш тривалого проведення експерименту результати свідчили про зміни на рівні імунної системи, з'являлися ознаки втоми, ейфорії, депресивних станів [16].

Н. Хамфрі, Р. Ханівілл та інші психологи вказували на різницю між інтелектом, що вимірюється за допомогою IQ-тестів, і соціальним інтелектом. Н. Хамфрі як приклад наводив дітей-аутистів з високим рівнем інтелекту і добре розвиненими навичками спостереження і запам'ятовування інформації, які, однак, не здатні вибудовувати соціальні контакти [17].

Р. Бак описує соціальний інтелект як інструмент «читання думок» інших людей. З його точки зору, саме ця здатність впорядковує щоденне соціальне життя – допомагає уникнути конфлікту, висловити своє схвалення кому-небудь або, навпаки, повідомити про своє невдоволення в найбільш підходящий момент. При цьому, Р. Бак зазначає, що сучасні батьки зовсім не навчають цього своїх дітей, відволікаючи їх гаджетами і новомодними іграшками. Вони не вчать їх налаштовуватися на іншу людину, фізично і емоційно, принаймні, це не є обов'язковою частиною виховної «програми» на сьогодні. Деяка частина батьків вважає, що соціальний інтелект розвиватиметься сам по собі, оскільки дитина знаходиться в суспільстві. Вони ігнорують важливість тренування соціального інтелекту, а, отже, наслідки такого ставлення виявляються непередбачуваними: можливі девіації аж до асоціальної поведінки дитини [18].

К. Космітські і О. Джон визначили такі складові соціального інтелекту: когнітивні елементи (оцінка перспективи, розуміння людей,

знання соціальних правил, відкритість в стосунках з оточенням) і поведінкові елементи (здатність мати справу з людьми, соціальна пристосованість, теплота в міжособистісних стосунках). Вони були одними з перших, хто спробував об'єднати «вербальний» і «невербальний» підходи до діагностики та оцінки соціального інтелекту. Розроблена авторами концепція включала сім елементів, що були об'єднані в дві великі групи: «когнітивні» і «поведінкові». Таким чином С. Космітська та О. Джон прагнули актуалізувати ідею про те, що соціальний інтелект являє собою нерозривну єдність «когнітивного» і «афективного» [19].

Р. Бар-Он виділяє п'ять блоків параметрів, кожен з яких характеризує навички, що дають людині змогу бути успішною в соціальних стосунках:

- «... пізнання власної особистості (поінформованість про свої почуття, впевненість в собі, самоповага, самореалізація, незалежність);

- навички міжособистісного спілкування (міжособистісні взаємини, соціальна відповідальність, співпереживання);

- здатність до адаптації (вирішення проблем, оцінка реальності, пристосованість);

- керування стресовими ситуаціями (стійкість до стресу, імпульсивність, контроль);

- переважний настрій (щастя, оптимізм)» [20].

До інших результатів прийшли дослідники Р. Рігга, С. Мерфі і Ф. Дж. Пірозоло [21]. Вони пропонують проводити тестування на рівень соціального інтелекту за шістьма соціальними навичками: емоційна виразність, емоційна чутливість, емоційний контроль, соціальна виразність і соціальний контроль. Також в своїй роботі вони використовували тест на приховані етичні навички (оцінювалися знання правильної поведінки в різних соціальних ситуаціях). Проведений Р. Рігга, С. Мерфі і Ф. Дж. Пірозоло аналіз засвідчує, що слід розглядати емоційний інтелект як частину соціального.

У перелік складових, що характеризують соціальний інтелект особистості, Ф. Чапін ввів поняття «соціальної інтуїції» [22]. Воно увійшло практично в усі наявні теоретичні моделі соціального інтелекту.

Завдяки дослідженням Н. Кантор і Р. Харлоу у структурі загальної оцінки соціального інтелекту і соціальної компетентності особистості з'явився важливий параметр – «соціальне прогнозування» [23]. Дослідження науковців щодо ступеня прояву цієї характеристики соціального інтелекту старших дошкільників показали, що діти цього

віку охоче розмірковують про своє майбутнє. При всій удаваній «несерйозності» цих суджень, не можна не відмітити того, як це важливо для дитини.

Сучасні дослідження соціального інтелекту, що пов'язані з освітніми проблемами, є складовими різних планів та програм, вони постійно розширюються і поглиблюються. Також досить інтенсивно здійснюються дослідження, де соціальний інтелект розглядається в контексті культурно-обумовленої поведінки людини [24, 25, 26].

Дослідниками з різних країн розроблено кілька моделей оригінального аналога соціального інтелекту – «культурного інтелекту». Важливо, що створені спеціальні інструменти для його вимірювання: «шкала культурного інтелекту» [27].

Особливу увагу громадськості та суспільства в цілому, на сьогодні, привертає проблема булінгу – психологічного насильства, агресивної поведінки дітей та підлітків. Низка дослідників присвятили свої роботи проблемам зв'язку проявів соціального інтелекту та дитячої агресивності [28].

Невід'ємним елементом соціального інтелекту, на думку низки дослідників, слід вважати емпатію [29, 30] та ін.). У той же час інші вчені пропонують розглядати емпатію і соціальний інтелект як різні поняття.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Під соціальним інтелектом розуміємо специфічне когнітивне утворення, яке забезпечує ефективність соціальної активності особистості. Це специфічна форма організації її ментального досвіду в сфері соціальної взаємодії. Соціальний інтелект проявляється в спілкуванні, спільній діяльності, груповій взаємодії, менеджменті та описується за допомогою системи конструктів, які впливають на ефективність різноманітних міжособистісних впливів (уміння давати запит на інформацію, правильна оцінка інших людей, відсутність проєкції в міжособистісному сприйманні, і, взагалі, відсутність психологічного захисту, відсутність імпліцитних уявлень, адекватна самооцінка в комунікативній сфері, терпимість в контактах, здатність асимілювати нетрадиційний досвід, працювати з негативним зворотним зв'язком та ін.).

За результатами аналізу науковців на сутність та зміст соціального інтелекту як психологічного феномену встановлено, що Г. Айзенк розглядав соціальний інтелект як інтелект індивіда, який формується в процесі його соціалізації, під впливом умов певного

соціального середовища; М. Бобнева – як особливу здатність людини, що формується в процесі її діяльності в соціальній сфері, у сфері спілкування та соціальної взаємодії; Дж. Гілфорд – як інтегральну інтелектуальну здібність, яка визначає успішність спілкування і соціальної адаптації; Н. Кудрявцева – як здатність до раціональних, мисленневих операцій, об'єктом яких є процеси міжособистісної взаємодії; В. Куніцина – як індивідуальні задатки, здібності, властивості, що полегшують створення в особистому досвіді вмінь і навичок соціальних дій та контактів; С. Руденко – як чинник успішності педагогічної діяльності; Е. Торндайк – як здібність розуміти людей і взаємодіяти з ними тощо. Саме їх роботи розкривають окремі аспекти питання про взаємозв'язок соціального інтелекту з особистісними рисами фахівця та дають змогу виявити значення і сутність соціального інтелекту у професійній діяльності.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у визначенні поняття «соціальний інтелект молодших школярів у сім'ях у процесі дистанційної освіти» та вивченні його структури.

Література

1. Emelyanova I.V., Kulagina I.Yu. Features of Development of Social Intelligence in Primary School Age Psychological-Educational Studies. 2020. Vol. 12. no. 2. P. 91-107.
2. Харченко С. В. Структура соціального інтелекту особистості / *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2017. Вип. 6. Т. 1. С. 127-132.
3. Gardner H. Frames of Mind : The theory of multiple intelligences. New York : Basic Books, 1983.
4. Thorndike E. L. Intelligence and its use / Harper's Magazine. 1920. P. 227-235.
5. Social Intelligence and the Biology of Leadership, Harvard Business Review, September 2008. URL: <https://hbr.org/2008/09/social-intelligence-and-the-biology-of-leadership>
6. Руда Н. Л. Соціальний інтелект у структурі інтелекту / *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 21. С. 621-629. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2013_21_56.
7. Ковальова О. А. Проблема визначення поняття «соціальний інтелект» у психологічній науці / *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 10. С. 10-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_10_4.
8. Івашкевич Е. З. Структура соціального інтелекту особистості та характеристика його базових складових / *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Психологія і педагогіка. 2014. Вип. 26. С. 60-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2014_26_15.
9. Allport G. W. Personality: A Psychological Interpretation N. Y., 1937. P. 513–516.
10. Binet, A. Methodes nouvelles pour le diagnostique du niveau intellectuel des anormaux / *Annee psychologique*, 11. 1905. P. 191-244.

11. Guilford J. P. The nature of human intelligence N. Y. : McGraw-Hill, 1967. 156 p.
12. Kihlstrom J. F., Cantor N. Social Intelligence. URL: <https://bit.ly/3B9G7Ng>
13. Eysenck H.J. The structure and measurement of intelligence. N.Y.: Springer, 1979.
14. Eysenck H.J. The theory of intelligence and the psychophysiology of cognition // Sternberg R.J. (ed.) *Advances in psychology of human intelligence*. V.3. Hillsdale: N.J.Erlbaum, 1986.
15. Guilford, J.P. Three Faces of Intellect. *American Psychologist*, 14, 1959. P. 469-479. URL: <http://dx.doi.org/10.1037/h0046827>
16. Goleman D. Emotional Intelligence, Why It Can Matter More Than IQ. Publ. Bantam, 2005. 384 p.
17. Honeywill R. Social intelligence is also being able to make important social decisions which can change your life. *The Man Problem: destructive masculinity in Western culture*. New York: Publ. Palgrave Macmillan, 2015.
18. Murphy P.A. MIND Reading. *Psychology Today*. 2007. Vol. 40, no. 5, P. 72-79.
19. Kosmitzki C., John O.P. The implicit use of explicit conception of social intelligence. *Personality and Individual Differences*. 1993, Vol. 15, № 1. P. 11-23.
20. Bar-On R. Emotional intelligence and self-actualization. Emotional intelligence in everyday life: A scientific inquiry Eds. Joseph Ciarrochi, Joe Forgas, and John D. Mayer. New York: Psychology Press, 2001, P. 82-97.
21. Murphy L. B. Social behavior and personality sympathy. N. Y.; 1937.
22. Chapin F.S. The Social Insight Test. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1967, 242 p.
23. Cantor N., Harlow R. Social intelligence and personality. Flexible life-task pursuit. Personality and intelligence. Eds. R.J. Sternberg, P. Ruzgis. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1994, P.137-168.
24. Erez M. and Earley P.C. Culture, Self-Identity and Work. Oxford University Press, New York. 1993. URL: <https://bit.ly/3iwyPff>
25. Triandis H. C. Major cultural syndromes and emotion. In S. Kitayama & H. R. Markus (Eds.), *Emotion and culture: Empirical studies of mutual influence* American Psychological Association. 1994. P. 285-308. URL: <https://doi.org/10.1037/10152-008>.
26. Gelfand M., Erez M., and Aycan Z. Cross-Cultural Organizational Behavior, *Annual Review of Psychology*. 2007. 58. P. 479-514.
27. Van Dyne L., Ang S., Koh C. Development and validation of the CQS: The cultural intelligence scale. Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and application. Armonk. NY: M.E. Sharpe. Inc., 2008.
28. Pabian S., & Vandebosch. H. Short-term longitudinal relationships between adolescents' (cyber)bullying perpetration and bonding to school and teachers. *International Journal of Behavioral Development*. 2016. 40(2). P. 162-172. URL: <https://doi.org/10.1177/0165025415573639>
29. Hogan R. Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1969. 33(3). P. 307-316. URL: <https://doi.org/10.1037/h0027580>.
30. Lawrence E.J., Shaw P., Giampietro V.P., Surguladze S., Brammer M.J., David A.S. The role of 'shared representations' in social perception and empathy: An fMRI study, *NeuroImage*. 2006. Vol. 29. Issue 4. P. 1173-1184. URL: <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2005.09.001>.

References

1. Emelyanova I.V., Kulagina I.Yu. Features of Development of Social Intelligence in Primary School Age Psychological-Educational Studies. 2020. Vol. 12. no. 2. P. 91-107.
2. Kharchenko S. V. Struktura sotsialnoho intelektu osobystosti / Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya «Psycholohichni nauky». 2017. Vyp. 6. T. 1. S. 127-132.
3. Gardner H. Frames of Mind : The theory of multiple intelligences. New York : Basic Books, 1983.
4. Thorndike E. L. Intelligence and its use / Harpers Magazine. 1920. P. 227-235.
5. Social Intelligence and the Biology of Leadership, Harvard Business Review, September 2008. URL: <https://hbr.org/2008/09/social-intelligence-and-the-biology-of-leadership>
6. Ruda N. L. Sotsialnyi intelekt u strukturi intelektu / Problemy suchasnoi psykholohii. 2013. Vyp. 21. S. 621-629. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2013_21_56.
7. Kovalova O. A. Problema vyznachennia poniattia «sotsialnyi intelekt» u psykholohichnii nauki / Osbita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti. 2015. № 10. S. 10-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_10_4.
8. Ivashkevych E. Z. Struktura sotsialnoho intelektu osobystosti ta kharakterystyka yoho bazovykh skladovykh / Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriya : Psykholohiia i pedahohika. 2014. Vyp. 26. S. 60-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2014_26_15.
9. Allport G. W. Personality: A Psychological Interpretation N. Y., 1937. P. 513-516.
10. Binet, A. Methodes nouvelles pour le diagnostique du niveau intellectuel des anormaux / *Annee psychologique*, 11. 1905. P. 191-244.
11. Guilford J. P. The nature of human intelligence N. Y. : McGraw-Hill, 1967. 156 p.
12. Kihlstrom J. F., Cantor N. Social Intelligence. URL: <https://bit.ly/3B9G7Ng>
13. Eysenck H.J. The structure and measurement of intelligence. N.Y.: Springer, 1979.
14. Eysenck H.J. The theory of intelligence and the psychophysiology of cognition // Sternberg R.J. (ed.) *Advances in psychology of human intelligence*. V.3. Hillsdale: N.J.Erlbaum, 1986.
15. Guilford, J.P. Three Faces of Intellect. *American Psychologist*, 14, 1959. P. 469-479. URL: <http://dx.doi.org/10.1037/h0046827>
16. Goleman D. Emotional Intelligence, Why It Can Matter More Than IQ. Publ. Bantam, 2005. 384 p.
17. Honeywill R. Social intelligence is also being able to make important social decisions which can change your life. *The Man Problem: destructive masculinity in Western culture*. New York: Publ. Palgrave Macmillan, 2015.
18. Murphy P.A. MIND Reading. *Psychology Today*. 2007. Vol. 40, no. 5, P. 72-79.
19. Kosmitzki C., John O.P. The implicit use of explicit conception of social intelligence. *Personality and Individual Differences*. 1993, Vol. 15, № 1. P. 11-23.
20. Bar-On R. Emotional intelligence and self-actualization. Emotional intelligence in everyday life: A scientific inquiry Eds. Joseph Ciarrochi, Joe Forgas, and John D. Mayer. New York: Psychology Press, 2001, P. 82-97.
21. Murphy L. B. Social behavior and personality sympathy. N. Y.; 1937.

22. Chapin F.S. The Social Insight Test. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1967, 242 p.
23. Cantor N., Harlow R. Social intelligence and personality. Flexible life-task pursuit. Personality and intelligence. Eds. R.J. Sternberg, P. Ruzgis. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1994, P.137-168.
24. Erez M. and Earley P.C. Culture, Self-Identity and Work. Oxford University Press, New York. 1993. URL: <https://bit.ly/3iwypfj>
25. Triandis H. C. Major cultural syndromes and emotion. In S. Kitayama & H. R. Markus (Eds.), *Emotion and culture: Empirical studies of mutual influence* American Psychological Association. 1994. P. 285-308. URL: <https://doi.org/10.1037/10152-008>.
26. Gelfand M., Erez M., and Aycan Z. Cross-Cultural Organizational Behavior, Annual Review of Psychology. 2007. 58. P. 479-514.
27. Van Dyne L., Ang S., Koh C. Development and validation of the CQS: The cultural intelligence scale. Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and application. Armonk, NY: M.E. Sharpe. Inc., 2008.
28. Pabian S., & Vandebosch. H. Short-term longitudinal relationships between adolescents' (cyber)bullying perpetration and bonding to school and teachers. *International Journal of Behavioral Development*. 2016. 40(2). P. 162-172. URL: <https://doi.org/10.1177/0165025415573639>
29. Hogan R. Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1969. 33(3). P. 307-316. URL: <https://doi.org/10.1037/h0027580>.
30. Lawrence E.J., Shaw P., Giampietro V.P., Surguladze S., Brammer M.J., David A.S. The role of 'shared representations' in social perception and empathy: An fMRI study, *NeuroImage*. 2006. Vol. 29. Issue 4. P. 1173-1184. URL: <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2005.09.001>.